

Mladší školní věk (s akcentem na vývoj čtení a psaní)

Miroslava Nováková Schöffelová
Gabriela Seidlová Málková

Jak vypadá dítě vstupující do školy a co s ním bude dál

Opakování

- Kde je dítě mladšího školního věku?
- Časové ohraničení
- Freud
- Erikson
- Piaget
- Co už umí dítě na začátku tohoto věku? (školní zralost/připravenost)

Co bude dál?

Psychický vývoj_kognitivně

První třída bývá považována za nejdůležitější ročník školní docházky- učí tzv. **elementární gramotnost** (číst-psát a počítat)

-Na konci první třídy děti většinou mí přečíst/vyslabikovat jednoduchý text, čtou cca 20 jednoduchých slov za minutu , počítají do 20

Psychický vývoj malého školáka_ sociálně

- Do školy se dítě přichází doopravdy učit (je to **práce** a ne hra) pokud je to hra, má spíše povahu soutěže (Cailliois- agon)
- Paní učitelka: zbožňovaná, cení především produkci na papíře
- Dle školní etnografie (Kučera 2005) je osvojování učební látky prostředkem hodnocení- **byrokratická kontrola** jako nová forma kontroly (není v rodině)
- Škola **společensky „homologizuje** rodinu“ staví před rodinu ideální normu a vymáhá ji, upozorňuje na odchylky (výslovnost, úplnost rodiny)

Psychický vývoj malého školáka_ sociálně (II)

- Období formování genderové identity a postojů ke vzdělávání
- Centrem života je pořád rodina, ale postupně vzrůstá význam vrstevnické skupiny (ale: holky x kluci; zájmové aktivity), vrstevnické vztahy jsou dosti nestálé (kdo s kým „ka“ a s kým „neka“; malí školáci hodně žalují...)

Psychický vývoj malého školáka_ sociálně (III)

- Bujná fantazie v kombinaci s rozvinutými kognitivními a motorickými funkcemi (hry pro školáky! četba, zájmové aktivity- sbírání všehomožného)
- Obtížně rozlišuje co je a není důležité (povrchní informace), není schopné přesně popisovat události

Psychický vývoj_ emočně

- Nástup do školy jako výrazná změna, (tlak okolního prostředí), úzkost, strach..
- Školní výkon ovlivňuje sebepojetí a sebeúctu (Erikson snazivost X méněcennost)
- Dítě se učí mluvit o svých pocitech (rozvoj verbálních schopností x řečové obtíže a oslabený vývoj jazykových schopností), což pomáhá regulaci emocí
- Zvládání frustrace a regulace emocí a její selhání před očima vrstevníků

Hlavní téma prvních tříd: čtení a psaní

- Složitě, dlouho se vyvíjející procesy postavené na určitých kognitivních předpokladech
- Jak zkoumáme tyto předpoklady?
- Co jsme si říkali o školní zralosti?
- Sledování předpokladů pro čtení a psaní jako součást sledování školní zralosti
- Je tomu tak???

Analýzy nejpoužívanějších testů v ČR (2018)

- Diagnostika SPU (1994,2002) – pro ZŠ od 7 let
- Reyova figura (1997)
- Test obkreslování (1982)
- Jiráskův Orientační test školní zralosti (1992)
- Edfeldtův Reverzní test (1969, 1992)

Další používané metody v poradnách v ČR

- Test předškolních vědomostí
- Testy grafomotoriky
- Zkouška laterality (1972)
- Deficity dílčích funkcí Sindelárové (2007) – předposlední místo
- Test rizika poruch čtení a psaní pro rané školáky (2001) – v analýze není uveden!
- Na co je kladen největší důraz?

Tradiční koncept školní zralosti

- Akcent na připravenost pro gramotnostní dovednosti:
 - zraková a sluchová percepce
 - zraková gnoze (velikost, barva, tvar)
 - rozumové schopnosti
 - jemná motorika
 - laterality
- V řeči:
 - artikulace
 - slovní zásoba

Co říkají nejnovější výzkumy

MŠ – poslední ročník

1. třída

2. třída

Analýza výzkumů z let 1976-1998 – korelace schopností se čtením ve škole

61 výzkumů predikce DL v r. 1976-1997

- Poznání písmen .53
- Opakování vět/ reprodukce příběhu .49
- Pojmenování .49
- Všeobecný jazykový index .47
- Fonemické uvědomování .42
- Rychlé sériové pojmenování .40
- Gramatické porozumění .40
- IQ celkové .38, IQ verbální .38

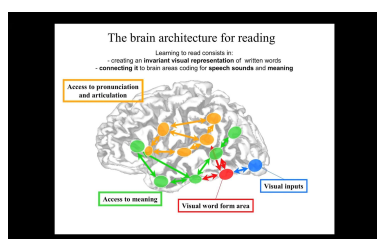
Analýza výzkumů z let 1976-1998 – korelace schopností se čtením ve škole

- Pasivní slovní zásoba .33
- Paměť na slova, číslice .33
- Expresivní jazyková schopnost .37
- Motorické schopnosti $r = .26$
- IQ neverbální .25
- Sluchové vnímání $r = .23$
- Artikulace $r = .25$
- Zrakové vnímání $r = .20$
- Vizumotorika $r = .13$

Doloženo kromě empirických důkazů i neuropsychologickými důkazy

Co už víme dnes?

Co nám říkají nejnovější výzkumy

- Ve vývoji čtení a psaní je klíčové postavení jazykových schopností
- Zrakové vnímání pouze vstupní úroveň zpracování → jazykové zpracování na mnoha úrovních
- Klíčová role fonologického, resp. fonemického uvědomování

Fonemické uvědomování

- Chápání, že slova kromě významu mají zvukovou formu a tu tvoří řetězce plynule vyslovených hlásek
- Uvědomování si hláskové struktury slov, vědomá manipulace s hláskami vynechávání, záměna hlásek...

Příklady FU

- HAD – ŽÍŽALA
- DOMINIK - DOM
- Identifikace hlásek ve slově ve správném pořadí
- Hlásková analýza a syntéza
- Schopnost spočítat hlásky, přidat, odebrat (VODA – V = ODA...)
- Změna hlásky = změna významu nebo tvaru slova (LES – PES, VÍLA – VILA, KNIHA – KNIHY)

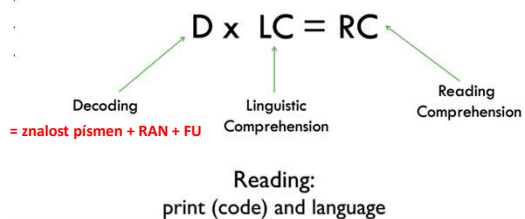
PŘEDPOKLADY VÝVOJE ČTENÍ A PSANÍ

PŘEČTI SLOVO PES

Tři klíčové komponenty:

- musím písmeno poznat - **ZNALOST PÍSMEN ABECEDY**
 - musím si velmi rychle vybavit, jaký zvuk v mém fonologickém systému k němu patří - **RYCHLÉ JMENOVÁNÍ**
 - musím vědomě manipulovat s jednotlivými fonémy (spojit je dohromady – **FONEMATICKÉ UVĚDOMOVÁNÍ**)
- Naučit se číst a psát vyžaduje **metajazykovou znalost** (fonematické povědomí)
a porozumění alfabetskému principu (souvislost fonému a grafému)

SIMPLEVIEW OF READING (SVR) (GOUGH & TUNMER, 1986)

ČTENÍ

Čtení je dovednost, kterou si **osvojujeme, nejedná se o autonomní kognitivní proces**. Vztah čtení a mluveného jazyka:

- čtení **navazuje na znalost mluveného jazyka**
- Mluvený jazyk **předchází čtení**
- Je písmeno zástupcem fonému nebo obráceně??
- Písmeno (grafém) je **zástupcem** (reprezentantem) fonému (zvuku, hlásky)
- čtení nevyžaduje osvojit si nový komunikační kód x učí **nový způsob, jak zaznamenat kód už známý**

POČÁTEČNÍ ČTENÍ_ vývojový gradient (Kucharská a kol. 2015)

Počáteční čtení = zvládnutí techniky čtení

- rychlost a přesnost čtení;
- čtení jednoduchých slov nebo jednoduchých či krátkých vět.
- dítě ještě nemusí rozumět tomu, co čte

Gradient rychlosti a přesnosti čtení (obecně Velká variabilita!):

- 1. třída: v pololetí cca 13 slov za 1 minutu, na konci cca 40slov/min
- 2. třída: cca 60 slov za minutu, na konci 70
- 3. třída: 88 slova /min na konci cca 90 slov
- 4. třída 90 slov za minutu; na konci cca 100 slov/minutu

Postupně se výuka čtení zaměřuje na podporu rozvoje porozumění čtenému:

- Od druhého ročníku více i porozumění čtenému textu
- Dekódování je předpoklad!

JAK SE DĚTI UČÍ ČÍST?

- náhodné asociace mezi psaným slovem a jeho výslovností – (tesco)
- postupně si začínou uvědomovat, že mezi sekvencemi písmen ve slovech a zvuky, které tato písmena představují, existuje nějaký systematický vztah
- děti zřejmě uplatňují zprvu spíše „lexikální“ (vědí, jak vypadají některá slova napsaná)
- až postupně „fonologickou cestu“ (=přečtu každé písmenko a vše pak spojím do slov)
- Čtení pomalé „celým tělem“
- Postupně stále rychlejší a méně namáhavé

PSANÍ

Kdy se děti začínají učit psát?

Objevené psaní

= první pokusy dítěte zapisovat mluvenou řeč
→ Už 3 leté děti dokáží odlišit co je text a co je obrázek (Lavine 1977), 3- 4 leté děti ale nechápou, že...

→ text reprezentuje slova mluvené řeči a spíše si slova spojují s významy slov
→ Zeptáte-li se 4 letého dítěte, zda slovo žížala bude delší než slovo lev, odpoví, že lev.
→ spojuje slovo s jeho významem a ne s jeho zvukovou stavbou

Formalizované psaní

→ základem je porozumění „alfabetickému principu“ (jednotlivé hlásky jsou zastoupeny jednotlivými písmeny „slyším P-E-S, musím zapsat 3 značky“) – to zvládne, pokud chápe

→ GRAFÉMOVO-FONÉMOVOU KORESPONDENCI – na což potřebuje???

→ na prvním stupni zř se dítě seznámí se základními pravidly zápisu v jazyce

→ od píšou jak slyším

→ k psaní se zahrnují ortografická pravidla

Děkuji za pozornost
